

รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26

เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

THE MODEL OF PROPAGATION OF BUDDHISM FOR PEOPLE IN THE
TWENTY SIXTH BUDDHIST CENTURY TO PROMOTE
THE PERMANENCE OF BUDDHISM

พระเมธาวิไนยรส (สุเทพ ปสิวิโก)* พระมหาวิโรจน์ กุตตวิโร**

พระมหาวิวิธศักดิ์ สุรเมธี*** สาลินี รักกตัญญู****

Phramedhavinaiyaros (Suthep Pasiwiko), PhramahaViroj Guttaviro,
PhramahaSurasak Suirmatee, Salinee Raggatanyoo

Received: October 30, 2019

Revised: November 18, 2019

Accepted: December 27, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และ 2) เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อการวิจัย ได้แก่ 1) พระสงฆ์นักเผยแผ่ จำนวน 4,997 รูป กำหนดขนาดได้กลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 357 รูป และ 2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 รูป นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูล

* Faculty of Graduate Studies Mahamakut Buddhist University.

** Faculty of Graduate Studies Mahamakut Buddhist University.

*** Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus.

**** Mahamakut Buddhist University.

ผลการวิจัย พบว่า

1) สภาพการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 6 ด้าน พบว่า ด้านพระสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านวิธีการเผยแผ่ ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านแผนงานและนโยบาย ด้านแผนงานและนโยบาย และด้านการสร้างเครือข่าย อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ส่วนด้านการส่งเสริมและสนับสนุนอยู่ในระดับปานกลาง

2) รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา มีดังนี้ 2.1) ด้านการสร้างเครือข่าย สร้างเครือข่ายเชิงรุกผ่านหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนเพื่อขับเคลื่อนการเผยแผ่พุทธธรรมโดยบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายโดยการปฏิบัติการเผยแผ่เชิงรุกในพื้นที่ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน และผู้นำชุมชนท้องถิ่น 2.2) ด้านวิธีการเผยแผ่ สร้างวิธีการและรูปแบบการเผยแผ่ด้วยกระบวนการที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมพหุวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิด และเป้าหมายการเผยแผ่ตามหลักพุทธโอวาท ทั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง 2.3) ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ สนับสนุนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชน IT และสื่อชุมชน เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายทุกกลุ่มเป้าหมายโดยสร้างรูปแบบและนวัตกรรมการสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ และไลน์ เป็นต้น 2.4) ด้านพระสงฆ์ ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะการเผยแผ่พุทธธรรมที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณลักษณะและสมรรถนะขีดความสามารถ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ให้ดียิ่งขึ้น 2.5) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างเป็นรูปธรรม และส่งเสริมการสร้างธรรมทายาททุกระดับ รวมทั้งส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชน และ 2.6) ด้านแผนงานและนโยบาย พัฒนารูปแบบที่มุ่งเน้นการนำนโยบายการเผยแผ่สู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้าน โดยมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งจัดทำยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนา 4.0 เพื่อสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของรัฐบาล

คำสำคัญ : รูปแบบ,การเผยแผ่พุทธธรรม,ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The aims of this research were as follows, 1) To study the Dhamma dissemination for people in 26th Buddhist century to promote the permanence of Buddhism and 2) To develop and present the model for Dhamma dissemination for people in 26th Buddhist century to promote the permanence of Buddhism The instruments for data collection were questionnaire, in-depth interview and focus group. The samples were composed of 1) Dissemination monks for 4,997 persons, sampling for 357 persons, and 2) scholar group for 30 persons, to present the finding by data descriptive analysis.

The results of research were found as follows:1) The state for Dhamma dissemination for Buddhist in 26th Buddhist century to promote the permanence of Buddhism by overview was at more level when classified in each aspect found that the aspect of monk was the highest mean, the aspect of dissemination, the aspect of media, the aspect of plan and policy and the aspect of networking all were at more level and the aspect of promotion was at moderate level. 2) The model for Dhamma dissemination for Buddhist in 26th Buddhist century to promote the permanence of Buddhism as following. 2.1) The aspect of networking, the make a networking by proactive through government organization and private units for moving Dhamma dissemination by integrations with society or personally in and out nations for knowledge changing and making networking together for proactive of local passing by local scholar, community and local. 2.2) The aspect of Dissemination methodology, the make method and form of dissemination with variety of procedures for accordance with necessary of multi-culture society and concepts and aims according to Buddha's teaching to emphasize Buddhists have awareness in teaching principles as righteousness. 2.3) The aspect of media, to promote on technology, IT. to use in dissemination mass communication for insider people all purposes by making form or innovation as modernization to apply in Dhamma dissemination passing on online media i.e. face book, Youtube and line application etc. 2.4) The aspect of monk, to promote and develop personal who

disseminated Dhamma to have more skills in Dhamma dissemination which are accordance with learning in the 21st century by emphasized on characteristic development and high competency for more efficiency in working on dissemination as well as possible. 2.5) The aspect of promotion, in and out Sangha unit and government must promote Dhamma dissemination in country and out of country as appearance and to promote for all levels of Dhammatayat and promote temple in competency for learning and religious activities practice on Buddhist dissemination for responding of need for people's learning. And 2.6) The aspect of planning and policy, to develop the models which are emphasized on running of policy to field work as appearance in all aspects with participation of all units under government or private and making the Buddhism strategy in 4.0 for accordance with national strategy for 20 years of government.

Keywords: Model, Dhamma Dissemination, The Sustainable of Buddhism.

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์มาถึงพุทธศตวรรษที่ 26 แล้ว นับเป็นศาสนาที่มีอายุยืนยาวนาน ซึ่งปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่จนถึงทุกวันนี้ คือการเผยแผ่สืบทอดศาสนธรรมของหมู่พุทธสาวกจากรุ่นสู่รุ่นจากดินแดนหนึ่งไปสู่อีกดินแดนหนึ่งโดยยึดเอาอุดมการณ์ในการเผยแผ่จากพุทธโอวาทในคราวส่งพระอรหันตสาวก 60 องค์ ออกเผยแผ่พระธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นครั้งแรก ดังใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากทุกข์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นพันธกิจที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะการสร้าง ความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยให้แก่พุทธศาสนิกชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ถ่องแท้ และสามารถเลือกนำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนได้อย่างเป็นสุขโดยมีศรัทธาความเชื่อมั่นพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตมีเป้าหมายที่ชัดเจนคือเพื่อประโยชน์สุขแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย และเพื่อให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้บรรลุมรรค ผล และนิพพาน แต่ในพุทธศตวรรษที่ 26 เป้าหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะแตกต่างจากเป้าหมายในอดีตโดยการเผยแผ่ในปัจจุบันจะมีเป้าหมายเพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและคนอื่น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อการเผยแผ่พุทธธรรมของพระสงฆ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ Punnudda Noppanawan (1990 : 103) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะ ขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการในการสื่อสารให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 หรือพุทธศตวรรษที่ 26 นี้ การใช้สื่อสารทางเทคโนโลยีจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ช่วยเข้ามาช่วยในการเผยแผ่ คือ Internet Facebook, Animation, Television เป็นต้น

ดังนั้น จากสภาพการณ์ดังกล่าว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหารูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมที่หลากหลายเพื่อให้ทันกับยุคสมัย รวมทั้งวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมซึ่งเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาก็น่าจะมีการปรับเปลี่ยนไปให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัยดังกล่าวเพื่อผลสัมฤทธิ์ที่ดีของการเผยแผ่ซึ่งมีผลสะท้อนออกมาเป็นความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบบรรยายวิชาทางด้านการสอนพระพุทธศาสนาในยุคสมัยใหม่ และนอกจากนี้ยังมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ได้แก่ เป็นวิทยากรบรรยายหลักการเผยแผ่ให้แก่พระธรรมทูตของสำนักงานพระธรรมทูต และพระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ธรรมยุติกวัดทั่วประเทศจึงมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการวิจัยเรื่องนี้ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาการใช้รูปแบบการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับยุคสมัยทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการเผยแผ่และความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

2.2 เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (Current Problem) ที่ไม่สามารถหาคำตอบได้ในหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่ง จึงต้องสอบถามประชาชนเป้าหมายซึ่งจะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์ น่าเชื่อถือ และทันสมัย ในการตอบข้อสงสัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลสองประเภท ดังนี้ (1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) คือ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลเบื้องต้นเป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่จริงและเป็นข้อมูลที่เกิดจากคำถามในการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยรวบรวมคำตอบจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 รูป และจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มพระสงฆ์ซึ่งทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตภายในประเทศ จำนวน 357 รูป นับรวมพระไตรปิฎกด้วย (2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ข้อมูลที่คณะผู้วิจัยเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อสำรวจเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และหนังสือที่เกี่ยวข้อง พิจารณามิงงานวิจัยหรือหนังสือเล่มใดที่ทำการศึกษารื่องในลักษณะนี้ไว้บ้าง

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกัน จึงต้องมีการจัดระเบียบโครงสร้างและหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมาเป็นการค้นหาข้อความทั่วไปที่จะบอกความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ แล้วนำผลมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลส่วนแรกเป็นเชิงบรรยาย(Descriptive) ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนั้น เมื่อเก็บข้อมูลด้วยวิธีการและเครื่องมือตามที่กล่าวไว้แล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาเรียบเรียง บูรณาการ และหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยได้ทำการจัดระเบียบข้อมูลเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ จากนั้นนำข้อมูลมาประมวลผลเพื่อเสนอเป็นข้อค้นพบ ต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 สภาพการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากแสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนใน

พุทธศตวรรษที่ 26 ของคณะสงฆ์ไทยเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ได้ดำเนินการเผยแผ่พุทธธรรมอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพแต่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐไม่มากเท่าที่ควร

4.2 ผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการเผยแผ่สำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนามีประเด็นที่พบ คือ 1) ด้านการสื่อสาร (1) ผู้ส่งสาร (Source) พระสงฆ์ควรใช้วิธีการหรือศิลปะในการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 โดยมุ่งเน้นสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น (2) สาร (Message) พระสงฆ์ควรตระเตรียมหัวข้อหรือหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักการของพุทธศาสนาและมีความเหมาะสมต่อวิถีชีวิตและบริบทของแต่ละพื้นที่ (3) ช่องทาง (Channel) พระสงฆ์ควรกำหนดช่องทางของสื่อและวิธีการในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้การเผยแผ่พุทธธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย (4) ผู้รับสาร (receiver) พระสงฆ์ควรเผยแผ่พุทธธรรมให้ประชาชนทั่วไปสามารถนำหลักการและแนวคิดทางพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม 2) ด้านการเรียนรู้ (1) ขั้นนำ (orientation) พระสงฆ์ควรมีจุดมุ่งหมายและหลักการเพื่อมุ่งส่งเสริมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนและปลูกฝังการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพุทธศาสนา (2) ขั้นทบทวนความรู้เดิม (elicitation of the prior knowledge) พระสงฆ์ควรจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ฟังแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา วิธีการให้ผู้ฟังแสดงออกทำได้โดยการสนทนา อภิปรายกลุ่ม หรือเขียนเพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่ (3) ขั้นปรับเปลี่ยนความคิด (turning restructuring of ideas) พระสงฆ์ควรปรับเปลี่ยนความคิดของผู้ฟังเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน ยอมรับหลักการและแนวทางปฏิบัติใหม่ที่ถูกต้อง (4) ขั้นนำความคิดไปใช้ (application of ideas) พระสงฆ์ควรดำเนินการเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีโอกาสนำแนวคิดหรือความรู้ความเข้าใจที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต (5) ขั้นทบทวน (review) พระสงฆ์ควรดำเนินการเพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้ทบทวนว่า ความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาของเขาได้เปลี่ยนไปและส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้าง จากนั้นจึงเผยแผ่พุทธธรรมให้แก่สาธารณชนเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาต่อไป 3) ด้านการจูงใจ (1) ความต้องการ (needs) พระสงฆ์ควรส่งเสริมและสนับสนุนความต้องการขั้นพื้นฐานทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน โดยในการปฏิบัตินั้นจะต้องจัดกิจกรรมที่ทำให้ได้รับผลของการปฏิบัติด้วยตนเองสอดคล้องกับจริตของแต่ละคน (2) แรงขับ (drive) พระสงฆ์ควรสร้างแรงจูงใจพุทธศาสนิกชนให้มีความเลื่อมใสศรัทธา พร้อมทั้งจะนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ประเทศชาติ (3) เป้าหมาย (goals) พระสงฆ์ควรกำหนด เป้าหมายเพื่อนำความรู้ความจริงที่เป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาออกมาแสดงให้กับประชาชนทั่วไปหรือผู้อื่นได้รู้ เข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรม

4.3 ผลการวิจัยเกี่ยวกับการนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่สำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนามีรูปแบบที่ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ที่พบ ดังนี้ 1) ด้านการสร้างเครือข่าย ควรมีการสร้างเครือข่ายเชิงรุกผ่านหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พุทธธรรมโดยบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศซึ่งมีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันรวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายโดยการปฏิบัติการเผยแผ่เชิงรุกในพื้นที่ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนท้องถิ่น และการบริการสาธารณะสงเคราะห์ในชุมชนท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมหลากหลายเพื่อสร้างความเข้มแข็งในสังคมและองค์กรพุทธอย่างมั่นคงและยั่งยืน 2) ด้านวิธีการเผยแผ่ ควรสร้างรูปแบบการเผยแผ่และวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ รูปแบบผสมผสาน หมายถึง การนำเอาทั้งรูปแบบเชิงรับและรูปแบบเชิงรุกที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันมาจัดผสมผสานกันเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิด วิธีการ และเป้าหมายของการเผยแผ่ตามหลักพุทธโอวาทโดยมีเป้าหมายเพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง สามารถนำหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น 3) ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ ควรมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชน IT และสื่อชุมชน สถานีวิทยุชุมชน เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยสร้างรูปแบบและนวัตกรรมการสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็สื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ และไลน์ เป็นต้น นอกจากนี้พระสงฆ์ควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการกำหนดยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมของประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก 4) ด้านพระสงฆ์ ควรส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณลักษณะ (Characteristics) และสมรรถนะ (Competency) ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ หน่วยงานทางพระพุทธศาสนาควรมีกระบวนการในการฝึกอบรม และพัฒนาพระสงฆ์ฆาติการในทุกระดับอย่างเป็นระบบเพื่อสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความสามารถ และมีปฏิภาณที่นำเลื่อมใสเป็นที่ยอมรับของประชาชนในสังคม 5) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐ

ควรสนับสนุน การเผยแผ่พุทธธรรมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างเป็นรูปธรรม และส่งเสริมการสร้างธรรมทายาททุกระดับเพื่อให้เป็นบุคลากรทางศาสนาที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนธรรมที่แท้จริง ในการทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่พุทธธรรมอย่างกว้างขวาง รวมทั้งส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้หลักพุทธธรรมและการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน 6) ด้านแผนงานและนโยบาย ควรมีลักษณะและรูปแบบที่มุ่งเน้นการนำนโยบายสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้าน โดยกระบวนการจัดทำแผนงานและนโยบายเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรมจะต้องเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปให้เข้ามามีรับรู้และเสนอให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ควรมียุทธศาสตร์พระพุทธศาสนา 4.0 เพื่อสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยเน้นเพิ่มประสิทธิภาพการขับเคลื่อนและประสานระดับจังหวัด โดยเฉพาะฝ่ายปกครองที่ต้องเร่งจัดโครงการพระพุทธศาสนา 4.0

4.4) ผลการวิจัยเกี่ยวกับการเสนอแนะรูปแบบการเผยแผ่สำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในแต่ละประเด็น พบว่า 1) ด้านการสร้างเครือข่ายสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรที่ดูแลพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับองค์กรคณะสงฆ์และหน่วยงานสนับสนุนแสวงหาแนวทางการจัดตั้งสถาบันหรือวิทยาลัยพระธรรมทูตสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลายผ่านสื่อเทคโนโลยี แลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นทั้งในภาครัฐและเอกชน เพื่อเป้าหมายในการบูรณาการความร่วมมือเพื่อก่อตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้งานเผยแผ่เข้าถึงประชาชนและมีเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็ง จัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อสร้างเครือข่ายในสังคมไทยและสังคมโลก รวมทั้งองค์กรพุทธทั่วโลกให้เข้มแข็ง บูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธธรรม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้รูปแบบพันธมิตร “ALLIANCE MODEL” 2) ด้านวิธีการเผยแผ่ เข้าไปมีส่วนร่วมทั้งสังคมที่ตนอยู่ มุ่งเน้นให้ชาวพุทธออกไปช่วยเหลือสังคม โดยพร้อมร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชุมชน จัดทำหลักสูตรที่เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่ของประเทศ พัฒนายุทธวิธีการเผยแผ่เพื่อโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เผยแผ่พุทธธรรมทางสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบของ E-learning หรือ Mobile-Learning เป็นเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนาที่มีการเรียนผ่านโทรศัพท์มือถือสามารถศึกษาได้ตลอดเวลา เผยแผ่พุทธธรรมเชิงรุกโดยการบูรณาการแบบมี

ส่วนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา หมู่บ้าน ชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยผ่านกระบวนการบริหารจัดการของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ รวมทั้งนำมาบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อดำเนินการจัดโครงการต่างๆผ่านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน 3) ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ สร้างรูปแบบและนวัตกรรมการสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ และไลน์ เป็นต้น พัฒนา Course Ware หรือแอปพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะสำหรับแท็บเล็ตและโทรศัพท์เคลื่อนที่เผยแพร่ในทุกระดับชั้นการศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจสนับสนุนให้วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีเว็บไซต์ของวัด เพื่อเป็นการสื่อสารสองทางกับประชาชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้น พัฒนารูปแบบการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษแล้วนำขึ้นเผยแพร่ทางเว็บไซต์ หรือในรูปแบบ e-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศสามารถเข้ามาศึกษาได้และจัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศและฐานข้อมูลดิจิทัลเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมให้เป็นปัจจุบันและทันสมัยเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย 4) ด้านพระสงฆ์ จัดตั้งสถาบันเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยมีภารกิจเพื่อเตรียมพระสงฆ์เข้าสู่ตำแหน่ง “พระสังฆาธิการ” ในการทำหน้าที่ปกครองสงฆ์บริหารวัด กิจการของคณะสงฆ์ อารังรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนาคุณลักษณะ (Characteristics) และสมรรถนะ (Competency) ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย อารังรักษา ตลอดจนเผยแผ่คำสอนแก่ประชาชนทั่วไปได้อย่างเต็มความสามารถ อบรมและพัฒนาสมรรถนะพระสงฆ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะและขีดความสามารถที่หลากหลาย โดยจัดเป็นวาระงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 5) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน บูรณาการและวางกรอบภาระงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้เป็นเอกภาพ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารกิจการพระธรรมทูตเพื่อดูแลเรื่องสวัสดิการ สวัสดิภาพ สุขภาพ การเดินทางไปเผยแผ่ การพิจารณาให้ความดีความชอบ สนับสนุนและส่งเสริมการสร้างศาสนทายาทให้เป็นผู้มีคุณสมบัติในการเผยแผ่และสืบสานงานพระพุทธศาสนาให้เกิดความยั่งยืน เร่งรัด ส่งเสริม สนับสนุน การผลิตและพัฒนาบุคลากรทางศาสนาและวิทยากรทางศาสนาให้มีความรู้ความเข้าใจศาสนธรรมอย่างทอ่งแท้และสามารถเผยแผ่ศาสนาธรรมที่แท้จริง และส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการจัดสรรคลื่นความถี่และช่องทีวีของพระสงฆ์โดยตรง เพื่อเผยแผ่พุทธธรรมสู่สาธารณชนได้อย่างทั่วถึง 6) ด้านแผนงานและนโยบายกำหนดแผนยุทธศาสตร์ สร้างกลยุทธ์เครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาระหว่างพระธรรมทูตและ

ชาวพุทธในต่างประเทศอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาเพื่อดูแลกิจการพระพุทธรูปศาสนาในต่างแดน ส่งเสริมสนับสนุนความเข้มแข็งของการคงอยู่ของวัดในต่างประเทศด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด การจัดกิจกรรม และการสร้างความเข้าใจระหว่างชาวพุทธและชาวศาสนาอื่น นอกจากนี้รัฐบาลควรนำแนวนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคมมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยให้พระธรรมทูตเป็นสื่อกลางนำวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 สภาพการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 พบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะหรือปฏิปทาของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมนั้น จะยึดถือพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ คือ องค์คุณของกัลยาณมิตร 7 ประการ ได้แก่ (1) ปิโย คือ เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ (2) ครุ คือ เป็นที่เคารพ (3) ภาวนีโย คือ เป็นที่ยกย่องทรงคุณความรู้และภูมิปัญญา (4) วตตะ เป็นนักพูดชี้แจงให้เข้าใจ (5) วจนกฺขโม ผู้อดทนต่อถ้อยคำซักถาม (6) คมกิริณฺจ กล่าว กตฺตา พูดโดยใช้ถ้อยคำลึกซึ้งอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ (7) โน จฺญฐฺาเน นิโยชเย ไม่ชักนำไปในเรื่องเหลวไหล เสื่อมเสีย หลักการพื้นฐานในการเผยแผ่ธรรมของพระสาวกนั้นต้องปฏิบัติตามแนวพุทธจริยาที่ทรงเน้นข้อวัตรให้เป็นแบบอย่างในการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้ได้ผลสำเร็จเสมอมา

เนื่องจากในปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดความเจริญทางเทคโนโลยี มีการสื่อสารสมัยใหม่ คือ สังคมออนไลน์ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ไทยต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปทั้งรูปแบบและวิธีการ ดังที่ Phra Maha Wudhijaya Vajiramethi (2010) กล่าวว่า ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีมีส่วนสนับสนุนการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปในทิศทางที่สะดวกและรวดเร็วมากขึ้นดังเห็นได้จากการที่มีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสารเพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่มีพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวัน การสร้างเว็บไซต์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและสามารถสืบค้นข้อมูลหรือแม้กระทั่งการใช้เครือข่ายทางสังคมเป็นส่วนช่วยในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

5.2 รูปแบบการเผยแผ่สำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา รูปแบบการเผยแผ่สำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา สามารถอภิปรายผลแต่ละประเด็นได้ ดังนี้

1) ด้านการสร้างเครือข่าย พระสงฆ์และองค์กรทางศาสนาควรมีการสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนการเผยแผ่พุทธธรรม โดยบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่างๆ ทั้งภายในและนอกประเทศผู้มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายโดยปฏิบัติการเผยแผ่เชิงรุกในพื้นที่โดยผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนท้องถิ่น และการบริการสาธารณะสงเคราะห์ในชุมชน โดยมีกิจกรรมหลากหลายเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรพุทธ ถ้าพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนามีบทบาทที่เด่นชัดสามารถดำเนินการในรูปแบบที่เหมาะสมได้ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมอย่างกว้างขวาง ซึ่งถ้าหากพิจารณาถึงพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีจำนวน 35,000 กว่าวัด/องค์กรทั่วประเทศ มีพระสงฆ์ (ทั้งพระภิกษุ-สามเณร) ประมาณ 300,000 รูปแล้ว จะเห็นได้ว่า วัดและพระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับชุมชนหรือผู้คนจำนวนมาก การพัฒนาพระสงฆ์ วัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง อันจะนำมาซึ่งกระบวนการพัฒนาสังคมที่หลากหลาย

การทำงานของพระสงฆ์และองค์กรพุทธ จึงเป็นการทำงานในรูปแบบเครือข่ายที่มีศูนย์ประสานกลาง ภายใต้เครือข่ายอาจมีการเชื่อมโยงกันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคล การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม หรือแม้กระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย ซึ่งกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ บทบาทของพระสงฆ์และองค์กรพุทธนั้นว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำงานร่วมกันของภาคีองค์กรพุทธทั่วโลก จึงควรมีรูปแบบการสร้างเครือข่ายที่มีระบบที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ รวมทั้งมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล อันจะทำให้การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายบรรลุเป้าหมายเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Daonue Bootsitha (2014) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่าย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านพชรธรรมนาสุข อำเภอกู่เหล็ก จังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างเครือข่ายที่มีระบบมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1) การสร้างความเป็นองค์การเครือข่ายและการทำให้เกิดความมั่นคง ประกอบด้วย (1) จัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย (2) สร้างความรู้สึกร่วมในการทำงานร่วมกัน (3) จัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และ (4) จัดระบบข้อมูลข่าวสารในการติดต่อข่าวสารและ ขั้นที่ 2) การรักษาความต่อเนื่องของการเป็น

องค์การเครือข่าย ประกอบด้วย (1) มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (2) สร้างความเสมอภาคและเท่าเทียม (3) รักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน (4) การให้ความช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนสมาชิก แต่อย่างไรก็ดีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกัน และวางเป้าหมายในการทำงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จำเป็นต้องใช้แนวทางการสร้างเครือข่าย อันเป็นการรวมกลุ่มองค์กรเพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรมหรือการพัฒนาระหว่างองค์กร สมาชิกต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่ายโดยการสร้างเครือข่ายจะเป็นเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ในการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพื่อให้การประสานผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียม และเกิดความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมด้วยวิธีการอันหลากหลายแต่มีเป้าหมายเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งในระดับอาเซียนและระดับนานาชาติ

2) ด้านวิธีการเผยแผ่ พระสงฆ์ควรสร้างรูปแบบการเผยแผ่และวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ รูปแบบผสมผสาน หมายถึงการนำเอาทั้งรูปแบบเชิงรับและรูปแบบเชิงรุกที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันมาจัดผสมผสานกัน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ไทยในปัจจุบัน ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระสงฆ์ผู้เป็นนักเผยแผ่ย่อมต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่หลัก ย่อมจะต้องศึกษาให้เข้าใจถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การนำธรรมะไปสู่ประชาชนที่เป็นพุทธบริษัท เพื่อให้เขาเหล่านั้น ปฏิบัติเป็นสมาธิปฏิบัติ อันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป พระสงฆ์ ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแผ่, พระธรรมจาริก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้ รูปแบบและวิธีการเทศนาต้องมีการ ประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชน พระนักเผยแผ่ของประเทศไทยในปัจจุบัน มีการใช้วิธีการเผยแผ่ที่ต่างกันอย่างออกไปตาม ความถนัดของแต่ละท่าน เช่น กรณีของหลวงพ่อกุศลทาส เน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่ลึกซึ้ง ซึ่งจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ บางรูปเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมอันเป็นหลักคิดและแสดงธรรมจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักธรรมที่เป็นวิชาการ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่เข้าใจง่าย เป็นหลักธรรมที่เป็น พื้นฐานของศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในสังคม เช่น พระราชธรรมนิเทศ (พะยอม กลฺยาโณ) หรือบางรูปเน้นการเผยแผ่หลักธรรมที่ง่าย ๆ ต่อการดำเนินชีวิตผ่านทางสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต การเผยแผ่ธรรมโดยการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ เช่น หลวงพ่ออลงกต วัดพระบาทน้ำพุ และการเผยแผ่ด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมกับธรรมชาติ เช่น พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นต้น จะเห็นได้ว่า

ลักษณะการเผยแผ่นั้นจะเน้นไปที่ตัวปัจเจกบุคคล เป็นส่วนใหญ่ ทำให้องค์กรปกครองทางคณะสงฆ์ อาจถูกลดบทบาทความสำคัญลงไป ดังนั้น พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องเผยแผ่หลักธรรมคำสอนแบบเชิงรุกโดยการประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน และให้ทันสมัยอยู่ทุกเมื่อจนเป็นที่ยอมรับว่า นั่นเป็นการเผยแผ่เชิงรุกอย่างแท้จริง

3) ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ พระสงฆ์ควรมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนเพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยสร้างรูปแบบและนวัตกรรมการสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ และไลน์ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากการเผยแผ่พุทธธรรมและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้กับพุทธศาสนิกชน นักเรียน นักศึกษา และเด็กไทยในยุคนี้ ทั้งนี้ ในปัจจุบัน การสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูลทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบอินเทอร์เน็ต จะเป็นปัจจัยสำคัญของการ ศึกษาในอนาคต มนุษย์ในโลกปัจจุบันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องการพึ่งพาเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต แม้คำสอนทางศาสนาบางอย่างก็พยายามตีความและอธิบายด้วยเทคโนโลยีเพื่อให้เชื่อมโยงกับโลกแห่งวิทยาศาสตร์

การเชื่อมโยงด้านสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาตนเอง ทำให้เข้าถึงแหล่งความรู้ที่ต้องการได้มากขึ้น เป็นระบบการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ไม่จำกัดเวลา สถานที่ และเข้าถึงผู้คนได้มากที่สุด และเมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์จึงควรนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือนี้ให้เกิดประโยชน์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะหากจะใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบเดิมอาจเข้าไม่ถึงสังคมยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่เพราะสังคมสมัยปัจจุบัน ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถ ทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและกว้างขวางมากที่สุด ไม่จำกัดเวลา และสถานที่ ผู้ใช้อยู่ที่ไหนเวลาใดก็สามารถที่จะเข้าไปศึกษาพระธรรมคำสอนได้ตลอดเวลา เรื่องนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakrukhsitsangpitak (Pravet Thathan) (2017) ได้ศึกษากลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน พบว่า การใช้วิธีการแบบสมัยใหม่ประยุกต์พุทธวิธีการเผยแผ่ให้เป็นการเผยแผ่แบบเชิงรุก คือ การเข้าใจและเข้าถึงด้วยการใช้สื่อออนไลน์ที่ทันสมัย การเผยแผ่ที่ประยุกต์เข้ากับสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันได้ หลักคำสอนก็ต้องสามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม แต่ต้องประยุกต์ให้เหมาะกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการเผยแผ่คำสอนผ่าน

สื่อสังคม ออนไลน์มีระบบเครือข่ายของคณะสงฆ์ไทยและจะกลายเป็นเครือข่ายสังคม พระพุทธศาสนาออนไลน์ที่สามารถศึกษาได้ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลาเป็นรูปแบบการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน ให้นั่นคงเจริญรุ่งเรือง

4) ด้านพระสงฆ์ หน่วยงานทางพุทธศาสนาควรส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่ โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณลักษณะ (Characteristics) และสมรรถนะ (Competency) ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ หน่วยงานทางพุทธศาสนาควรมีกระบวนการในการฝึกอบรมและพัฒนาพระสงฆ์ในการในทุกระดับอย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความสามารถ และมีปฏิภาณที่นำเลื่อมใสเป็นที่ยอมรับของประชาชนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (Thawatthai Jhinsongteerapanich (2017) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสงฆ์การระดับเจ้าอาวาส ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ของพระสงฆ์การระดับเจ้าอาวาส มี 4 ประการคือ หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรมหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญ

5) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างเป็นรูปธรรม และส่งเสริมการสร้างธรรมทายาททุกระดับเพื่อให้เป็นบุคลากรทางศาสนาที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนธรรมที่แท้จริง ในการทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่พุทธธรรมอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Sukusar Nuntong, 2017) ที่ได้ศึกษาแนวทางการอุปถัมภ์ ส่งเสริม และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พบว่า สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนาได้ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ ผู้มีอำนาจทางการปกครองและผู้มีอำนาจทางการเงินตลอดจนประชาชนทั่วไปโดยประพฤติดุติปฏิบัติเกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนา

6) ด้านแผนงานและนโยบาย การจัดทำแผนและนโยบายควรมีลักษณะและรูปแบบที่มุ่งเน้นการนำนโยบายสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้าน โดยกระบวนการจัดทำแผนงานและนโยบายเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรมจะต้องเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปให้เข้ามามีรับรู้และเสนอให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ควรมียุทธศาสตร์พระพุทธศาสนา 4.0 เพื่อสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยเน้นเพิ่มประสิทธิภาพการขับเคลื่อนและประสานระดับจังหวัดโดยเฉพาะฝ่ายปกครองที่ต้องเร่งจัดโครงการพระพุทธศาสนา 4.0 เนื่องจากยุทธศาสตร์การเผยแผ่

พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสงฆ์ไทยปัจจุบันมีเป้าหมายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนทุกเพศทุกวัยได้ทราบและนำไปประพฤติปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้อยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชน มุ่งเน้นให้ตระหนักถึงความเป็นชาวพุทธสร้างความเชื่อมั่น และสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนทั้งหลายมุ่งเน้นประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะ ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) มหาเถรสมาคมควรสร้างระบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในแต่ละประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่กันและกัน

2) รัฐบาลควรจัดให้มีกองทุนเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมงบประมาณในการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งในประเทศและภายนอกประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

3) พระสงฆ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศควรร่วมกันจัดทำหลักสูตรที่เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศเพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

4) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรกำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยควรมีการนำประเด็นที่เป็นข้อค้นพบสำคัญไปศึกษาวิจัยต่อเนื่องดังนี้

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบในเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาแนวทางหรือปัจจัยความสำเร็จของรูปแบบเครือข่ายในองค์กรพุทธโลกอื่น ๆ ที่มีเครือข่าย

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยกับสังคมตะวันตก

Reference:

Phra Daonue Bootsitha. (2014). *Forming and Managing a Network of a Buddhist Community in Banpobthamnamasuk Community, Thungsalien*

- District, Sukhothai* (Master of Thesis). National Institute of Development Administration.
- Phrakrukhositsangpitak (Pravet Thathan). (2018). *Strategies for Proactive Buddhism Propagation of Thai Sangha in Present Time* (Doctor of Thesis). Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phrakrukhositsangpitak (Pravet Thathan). (2017, September – December). Strategies for Proactive Buddhism Propagation of Thai Sangha in Present Time. *Dhammathas Academic Journal*, 17(3), 212-223.
- Phramaha Sayan Nammuaeng. (1995). *The Role of Monks on Teaching Buddhism : A Case Study of The Primary Schools in Bangkok* (Doctor of Thesis). Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramanit Jotidhammo (Accachart). (2009). *A Study of Problems and Solutions for the Performance of the School Morality Teaching Monk in Si Sa Kat* (Doctor of Thesis). Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Punnudda Noppanawan. (1990). *A study of the Dhamma Communication Process of Thai Buddhist Institute* (Master of Thesis). Graduate School: Chulalongkorn University.
- School Morality Teaching Monk Project. (2006). Strategic Plan of School Morality Teaching Monk Project. Nakhon Prathom : Mahamakut Buddhist University.
- Sukusar Nuntong. (2017). *Quality Development of Academic Services Unit Management of Machulalongkornrajavidyalaya University* (Doctor of Thesis). Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thawatchai Chinsongteerapanich. (2017). *The Development of Competency in Propagation of the Temple Abbots*. Thesis Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- The Office of National Buddhism. (2010). *The Performance of the School Morality Teaching Monks* (Research Report). Nakhon Prathom : Printing of Religion Affairs Department.